

The Semiotics "Swallow" in the Contemporary Persian and Arabic Poetry

Mina GhanemiAsl arabi¹ | Naser Zare^{2*} | Seyyid Heydar Fare Shirazi³ | Khodadad Bahri⁴

1. Ph.D. Student in Arabic language and literature, Faculty of Literature and Humanities, Persian Gulf University, Bushehr, Iran. E-mail: Ghanemi.mina@gmail.com
2. Corresponding Author, Associate professor of Arabic language and literature, Faculty of Literature and Humanities, Persian Gulf University, Bushehr, Iran. E-mail: nzare@pgu.ac.ir
3. Associate professor of Arabic language and literature, Faculty of Literature and Humanities, Persian Gulf University, Bushehr, Iran. E-mail: shirazi@pgu.ac.ir
4. Assistant professor of Arabic language and literature, Faculty of Literature and Humanities, Persian Gulf University, Bushehr, Iran. E-mail: bahri@pgu.ac.ir

Article Info

Article type:
Research Article

Article history:

Received: 05/04/2024

Received in revised form:
03/03/2025

Accepted: 05/03/2025

Keywords:

Contemporary Persian
poetry,
Contemporary Arabic
Poetry,
Semiotics,
Sing,
Swallow.

ABSTRACT

Semiotics is a scientific discipline focused on understanding the fundamental principles of signs and indications. This concept is considered one of the prominent theories in logic. The main focus of semiotics is to explain what semiotics entails. The deviation of explicit signification and the provision of an implicit interpretation or image of a sign represent the most significant function of semiotics. Following this, we explore the symbol of the the contemporary poetry of several Arabic and Persian poets. In the meantime, we have selected a sample of contemporary poems by prominent poets from Arabic and Persian literature as the scope of this research. This study, conducted using a descriptive-analytical method, examines both contemporary Arabic and Persian poetry to explore the implicit semantic meanings of "swallow" as a symbol. For this purpose, we aim to analyze the new signs associated with "swallow" as a symbol and reveal the positive and negative aspects and factors that have shaped these signs in the poems of contemporary Arabic and Persian poets. Therefore, the actual present research includes both positive and negative implications of the swallow. However, the research findings show that this bird plays an essential role in expressing poets' social and personal concerns and has conveyed such implications as freedom, repatriation, and fertility through the "swallow" sign. In the following use of the swallow symbol, poets exhibit a more positive attitude than a negative one, which is reflected in their poems.

Cite this article: Ghanemi Asl arabi, M., Zare, N., Fare shirazi, S. H. & Bahri, Kh. (2025). The semiotics "Swallow" in the contemporary Persian and Arabic poetry. *Research in Comparative Literature*, 15 (3), 95-121.

© The Author(s).

Publisher: Razi University

DOI: 10.22126/jccl.2025.10464.2603

Extended Abstract

Introduction:

Semiotics is a prominent concept in linguistics that studies systems of symbols, signs, and allusions, aiming to uncover the hidden symbolic meanings behind them. Semiotic theory encompasses various approaches and perspectives from semiotic, structuralist, and poststructuralist thinkers who share a particular stance on the science of signs. Semiotics is a profound field of knowledge grounded in principles rooted in disciplines such as philosophy, logic, sociology, and linguistics. Each of these sciences has played a significant role in introducing this knowledge and its impact on other fields, which is why today we observe considerable interest among researchers in semiotic studies. Notably, the word itself serves as a fundamental link between the signifier and the signified. A sign can convey a wide range of meanings. Some semioticians, such as Ferdinand de Saussure, consider the relationship between the signifier and the signified to be fixed—that is, a signifier is always associated with a specific signified for which it has been designated and intended. However, the emergence of insightful perspectives in this field has marked a new chapter for the science of semiotics, liberating it from the framework established by traditional semioticians and offering a fresh outlook. This article explores "swallow" as a symbol in the poetry of contemporary Iranian and Arab poets, uncovering the semantic layers of this symbol and providing an interpretative analysis. In the meantime, we have attempted to organize the research axes in accordance with the objectives concerning the positive and negative semantic meanings of "swallow" as a symbol. This approach will allow us to ultimately examine both the explicit meanings derived from this symbol and its implicit meanings within the poets' works.

Method:

In this study, the symbol of "swallow" is examined in the poetry of selected contemporary Persian and Arabic poets. Examples have been chosen from prominent Arab and Iranian poets to serve as the focus of our analysis. This study employs a descriptive-analytical method and draws on semiotic theory to examine the relationship between contemporary Persian and Arabic poetry. It aims to uncover the implicit semantic meanings associated with the symbol of "swallow". For this purpose, the study aims to examine the new signifiers associated with the symbol of "swallow" and to uncover both the positive and negative aspects of these symbols, as well as the factors that shaped them in the poetry of contemporary Persian and Arabic poets. Therefore, the present study focuses on the positive and negative connotations of "swallow" as a symbol.

Results and Discussion:

Swallow is a symbol of return. This symbol has appeared in the poems of contemporary Persian and Arabic poets, paying attention to the emotional, social, and political factors of each poet. For example, in the poem by Houshang Ebtehaj, the word "swallow" contains a sign worthy of contemplation. Sadness and longing dominate this poem. Ebtehaj begins the first stanza of this poem by addressing his old acquaintance (Arghawan) and until the end of the poem, he laments

the times and social conditions and the state he is in. In fact, the poet is looking for the spring of freedom, but this spring has a price, and the price is nothing but the blood of swallows. Swallow is the messenger of spring and fertility: The poems of contemporary Arab poets have not been left without this symbol and, in parallel with Persian poets, they have mentioned the "swallow" as a sign of spring, including the prominent Palestinian poet Mahmoud Darwish, who considers the "swallow" a sign of the lost spring. He is in dire need of a spring that brought birth and fertility to his people. Swallow, the messenger of freedom: This symbol is reflected in a poem by Mehdi Akhavan Sales. The poet sends his bitter, sad, and sighing poem flying with the swallows in the hope of freedom of expression. Swallow, the symbol of hope: The Iraqi poet Abdul Wahab Al-Bayati uses this symbol of the swallow as part of this hope and promises the hope of returning. By using the plural pronoun in the poem, the poet introduces himself as one of the Palestinians and considers their wish for return as his own wish.

Conclusion:

The study of the symbol "swallow" in the poems of contemporary Persian and Arabic poets from a semiotic perspective has yielded clear results, including the finding that "swallow" as a symbol plays a pivotal role in conveying the thoughts and views of these poets. In addition, this symbol can be seen as a reflection of the concerns of Persian and Arabic poets regarding various national, political, social, and emotional issues. They have interpreted the swallow with multiple symbols and connotations, depending on the era in which they lived and the circumstances they faced. Spring, fertility, and the theme of return are two significant and recurring symbols in contemporary Persian and Arabic poetry. Despite differences in language and style, these motifs consistently appear in their works, with the concept of "return" being particularly prominent among Arab poets. This level of benefit stems from the harsh living conditions endured by poets who were constantly harassed, exiled, and lived in exile to preserve national values and defend their homeland. Idealistic poets, who continually strived for the ideal city, employed the symbol of swallow in their poems. This symbol carries connotations such as spring and fertility, hope and desire, as well as migration and separation, serving as implicit meanings within their work. Poets, influenced by societal factors and events, have used the symbol of the swallow to create a hopeful framework for the reader. By interpreting the various symbols of the swallow in their poems, we conclude that they have represented exile, hostility, exile, disorder, occupation, and other forms of suffering and turmoil through positive and hopeful signs and connotations, while giving less emphasis to negative aspects.

نشانه‌شناسی «پرستو» در شعر معاصر فارسی و عربی

مینا غانمی اصل عربی^۱ | ناصر زارع^{۲*} | سید حیدر فرع شیرازی^۳ | خداداد بحری^۴

۱. دانشجوی دکتری، گروه زبان و ادبیات عربی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه خلیج فارس، بوشهر، ایران. رایانامه: Ghanemi.mina@gmail.com
۲. نویسنده مسئول، دانشیار، گروه زبان و ادبیات عربی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه خلیج فارس، بوشهر، ایران. رایانامه: nzare@pgu.ac.ir
۳. دانشیار، گروه زبان و ادبیات عربی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه خلیج فارس، بوشهر، ایران. رایانامه: shirazi@pgu.ac.ir
۴. استادیار، گروه زبان و ادبیات عربی، دانشکده ادبیات و علوم انسانی، دانشگاه خلیج فارس، بوشهر، ایران. رایانامه: bahri@pgu.ac.ir

چکیده

اطلاعات مقاله

نوع مقاله: مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۱/۱۷

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۳/۱۲/۱۳

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۲/۱۵

واژه‌های کلیدی:

شعر معاصر فارسی،
شعر معاصر عربی،
نشانه‌شناسی،
نشانه،
پرستو.

نشانه‌شناسی رویکردی علمی مبنی بر فهم دلالت‌های بنیادین نشانه‌ها است، این مفهوم را می‌توان از جمله تئوری‌های برجسته علم منطق دانست. عمده توجه نشانه‌شناسی مربوط به چستی نشانه‌ها و عملکرد آن‌ها است. عدول از دلالت صریح و عرضه تصویری ضمنی از یک نشانه، بارزترین کارآیی نشانه‌شناسی می‌باشد. در این پژوهش سعی بر این است که نماد «پرستو» را در شعر برخی شاعران معاصر فارسی و عربی مورد بررسی قرار دهیم. در این بین نمونه‌هایی از اشعار معاصر شاعران برجسته عرب و ایرانی را به عنوان دامنه پژوهش برگزیده‌ایم. این پژوهش با روش توصیفی-تحلیلی و با مورد توجه قرار دادن نظریه نشانه‌شناسی، مطالعه‌ای میان دو حوزه شعر معاصر فارسی و عربی به شمار می‌آید و خواهان نمایان ساختن دلالت‌های معنایی ضمنی از نماد «پرستو» است. بدین منظور قصد داریم مدلول‌های به کار رفته در خصوص نماد پرستو را مطالعه و از وجوه مثبت و منفی این نشانه‌ها و عوامل شکل‌گیری آن‌ها در شعر شاعران معاصر فارسی و عربی پرده برداریم. از این رو محورهای پژوهش حاضر دلالت‌هایی مثبت و منفی از نماد پرستو را دربرمی‌گیرد. یافته‌های پژوهش نشان از بازتاب اساسی این پرنده در شعر شاعرانی است که تحت تأثیر فضای سیاسی، اجتماعی و دغدغه‌های شخصی به دنبال آرمان‌شهر خویش بوده‌اند و دلالت‌هایی چون آزادی، بازگشت به وطن، انسان‌دوستی و زایایی را به واسطه این نشانه بیان کرده‌اند. شاعران در پی استفاده از نماد پرستو بیش از آنکه منفی‌نگر باشند، نگرشی مثبت نسبت به موضوعات داشته‌اند و این مهم در سروده‌هایشان منعکس شده است.

استناد: غانمی اصل عربی، مینا؛ زارع، ناصر؛ فرع شیرازی، سید حیدر؛ بحری، خداداد (۱۴۰۴). نشانه‌شناسی «پرستو» در شعر معاصر فارسی و عربی. کاوش‌نامه ادبیات تطبیقی، ۱۵ (۳)، ۹۵-۱۲۱.

© نویسنده گان.

ناشر: دانشگاه رازی

DOI: 10.22126/jccl.2025.10464.2603

۱. پیشگفتار

۱-۱. تعریف موضوع

نشانه‌شناسی^۱ مفهومی شاخص در حوزه زبان‌شناسی است که منظومه‌ای از نمادها، نشانه‌ها و اشارات را مورد توجه قرار می‌دهد و همواره در پی کشف دلالت‌های نمادین مخفی در پسِ نشانه‌هاست. تئوری نشانه‌شناسی رویکردها و دیدگاه‌های متفاوتی از برخی متفکران نشانه‌شناس، ساختارگرا و پس‌ساختارگرا که قائل به نوعی نگرش در ارتباط با علم نشانه هستند را دربرمی‌گیرد و به موازات نظریه پردازان این عرصه، مشتمل بر تعاریف بسیاری شده است. اما آنچه حائز اهمیت می‌باشد، آن است که کدام یک از این نظریه‌ها در حوزه نشانه‌شناختی پیشتاز بوده و امکان بررسی آن وجود دارد.

نشانه می‌تواند طیف وسیعی از دلالت‌ها را در خود جای دهد، حال آنکه برخی نشانه‌شناسان چون فردینان دوسوسور^۲ نظر به نوعی رابطه ثابت بین دال و مدلول دارند؛ به این اعتبار که یک دال، همواره تداعی گر یک مدلول ثابت بوده که برای آن مشخص و در نظر گرفته شده است. لیکن ظهور دیدگاه‌های قابل تأمل در این میدان، سرنوشتی نوین برای دانش نشانه‌شناسی رقم زد و آن را از چارچوب تعریف شده نشانه‌شناسان قدیم وارهاوند و نگرشی نو به آن عرضه کرد. مقاله حاضر در نظر دارد نماد پرستو را در شعر معاصر فارسی و عربی و با تکیه بر رویکرد توصیفی-تحلیلی مورد مطالعه قرار دهد.

۱-۲. ضرورت، اهمیت و هدف

بررسی پرستو به عنوان نشانه‌ای بکار گرفته شده در شعر شاعران معاصر ایرانی و عرب و پرداختن به کشف لایه‌های معنایی موجود در این نشانه و همچنین داشتن نگاهی تأویلی نسبت به آن را می‌توان از جمله مواردی دانست که در این مقاله به عنوان ضرورت پژوهشی به دنبال آن هستیم و بدینوسیله نگرشی نشانه‌شناسانه در اختیار مخاطب قرار دهیم. در این میان کوشیده‌ایم محورها را نیز در امتداد ضرورت و اهداف پژوهش به دلالت‌های معنایی مثبت و منفی از نشانه پرستو، سامان دهیم تا در نهایت بارزترین دلالت‌های این نماد و معانی ضمنی آن را در اشعار شاعران مورد توجه قرار دهیم.

۱-۳. پرسش‌های پژوهش

- نشانه‌شناسی پرستو در اشعار معاصر فارسی و عربی، چگونه نمود پیدا کرده است؟

1. Semiology

2. Ferdinand De Saussure

- پربسامدترین دلالت‌های معنایی مرتبط با نماد پرستو کدام است؟

۴-۱. پیشینه پژوهش

قلمرو زبان‌شناسی^۱ پژوهش‌ها و مطالعات فراوانی مرتبط با موضوعات مختلف را شامل می‌شود که هر کدام ردّپایی از آن سایر پژوهشگران از خود بر جای گذاشته‌اند که به بررسی چندی از آنها خواهیم پرداخت؛ اما ابتدا لازم می‌دانیم به برخی پژوهش‌های صورت گرفته در باب نشانه‌شناسی پردازیم از جمله کتاب *ساختار و تأویل متن* نوشته بابک احمدی (۱۳۸۵)؛ کتابی است دو جلدی که نویسنده، جلد اول را به نشانه‌شناسی و ساختارگرایی اختصاص داده و در دیگری شالوده‌شکنی و هرمنوتیک را بررسی کرده. *نشانه‌شناسی کاربردی* نوشته فرزانه سجودی (۱۳۹۵)؛ کتابی دیگر مشتمل بر هفت فصل، که هر فصل آن به بخشی از دانش نشانه‌شناسی پرداخته. مؤلف نگاهی جامع نسبت به تاریخ این پدیده و بنیانگذاران آن و همچنین اختلاف نظر حاصل در باب تعریف نشانه ارائه داده که در این میان از بررسی نشانه‌شناسی رولان بارت نیز بی‌بهره نمانده است و از این جهت کتابی درخور توجه پژوهشگران این حوزه به‌شمار می‌آید. از دیگر کتاب‌های مهم در این زمینه، اشاره می‌کنیم به کتاب *مبادئ فی علم الأدله* (مبانی نشانه‌شناسی) نوشته رولان بارت به ترجمه محمد البکری (۱۹۸۷)؛ عمده تمرکز نویسنده در این کتاب بر موضوعاتی از قبیل زبان و گفتار، دال و مدلول، دلالت‌های صریح و ضمنی بوده است. علاوه بر آن، وی در تلاش بوده تا ماهیت دال و مدلول و نیز دسته‌بندی‌های صورت گرفته بر این دو را به خواننده بشناساند و بیانی در رابطه با نشانه و طبقه‌بندی آن ارائه دهد. در زمینه پایان‌نامه‌های دانشگاهی، به پژوهشی با عنوان *تجلیات المنهج السیمیائی فی خطاب النقد الأدبی العربی المعاصر* (جلوه‌های رویکرد نشانه‌شناختی در گفتمان نقد ادبی معاصر عرب) نوشته فاطمه زهره شرشار (۲۰۱۸)، اشاره می‌کنیم. پژوهش مذکور رساله دکتری مشتمل بر سه فصل می‌باشد که نگارنده بر آن بوده ابتدا پیشینه‌ای مفصل از دانش نشانه‌شناسی عرضه و سپس شواهدی برگزیده از رمان و شعر را بنابر چارچوب پژوهش مورد بررسی قرار دهد. مقالاتی نیز با محوریت نشانه در برخی مجلات منتشر شده‌اند؛ از جمله مقاله‌ای تحت عنوان *نشانه‌شناسی قصیده «سفر ایوب» بدر شاکر السیاب* به قلم ابراهیم اناری بزچلوئی و سمیرا فراهانی (مجله ادب عربی، شماره ۳: ۱۳۹۰)؛ پژوهشی دیگر با تمرکز بر یک شاعر عرب، در این حوزه به‌شمار می‌رود. بررسی *نشانه‌شناسی ساختارگرایی شعر «ارغوان» هوشنگ ابتهاج* نوشته محمد

حسینی معصوم و شیرین آزموده (نشریه پژوهش‌های ادبی و بلاغی، شماره ۱: ۱۳۹۱)، بخش نظری بیشتر به اصطلاح، مفهوم و پایه‌ریزان نشانه‌شناسی اختصاص داده شده؛ حال آنکه در بخش دیگر به نشانه‌های صریح و ضمنی موجود در سروده پرداخته‌اند.

پژوهش‌هایی که ذکر گردید، بر مدار دانش نشانه‌شناسی بوده اما در خصوص پژوهش‌های صورت گرفته در باب نماد پرستو در شعر شاعران معاصر فارسی و عربی، تاکنون مطالعاتی - مستقل یا مشترک - انجام نشده است و تنها در برخی مقالات همچون مقاله «نماد «پرنده» در /شعار حمید مصداق نوشته پروین غلامحسینی و دیگران (مجله زبان و ادبیات فارسی، شماره ۱: ۱۳۹۵)؛ در بخشی کوتاه نماد پرستو مورد بررسی واقع شده است. حال آنکه پژوهش حاضر در نظر دارد؛ نماد پرستو را بنابر نشانه‌شناسی، در شعر شاعران برجسته و معروف ادبیات معاصر فارسی و عربی مورد پژوهش و کاوش قرار دهد.

۵-۱. روش پژوهش و چارچوب نظری

مقاله حاضر در نظر دارد؛ نماد پرستو را در شعر معاصر فارسی و عربی و با تکیه بر رویکرد توصیفی - تحلیلی و بر مبنای نظریه نشانه‌شناسی مورد مطالعه و پژوهش قرار دهد.

۲. پردازش تحلیلی موضوع

۱-۲. نشانه‌شناسی

نشانه‌شناسی دانشی عمیق و پایه‌ریزی شده بر مبنای اصولی ریشه دوانده در علوم هم چون فلسفه، منطق، جامعه‌شناسی و زبان‌شناسی است. هر کدام از این علوم در شناساندن این دانش و نفوذ آن به دیگر شاخه‌ها، سهمی مؤثر داشته‌اند؛ به گونه‌ای که امروزه شاهد اقبال بسیاری از پژوهشگران به مطالعات نشانه‌شناسی هستیم. در این مهم با دو اصطلاح سمیولوژی^۱ و سمیوتیک^۲ روبه‌رو هستیم، «سمیولوژی ریشه در اصطلاحی پزشکی دارد و به معنای علم نشانه‌یابی بیماری بکار می‌رفته است حال آنکه سمیوتیک در لغت به اصلی یونانی ارجاع داده می‌شود» (الأحمر، ۲۰۱۰: ۱۱ و ۱۲). همانگونه که از ظاهر این اصطلاح برمی‌آید، از دو جزء «sémcion» یعنی علامت یا نشانه و «logos» یعنی دانش برگرفته شده است و هر دو در کنار هم به معنای دانش نشانه‌شناسی هستند» (توسان، ۲۰۰۰: ۹). آنچه در این میان

1. Semiology

2. Semiotics

قابل ملاحظه می‌باشد، خود واژه (نشانه) است که با وجود تعدّد مفاهیم و اصطلاحات، به‌عنوان رابط، نقشی اساسی میان دال^۱ و مدلول^۲ ایفا می‌کند. به‌عنوان مثال «واژه درخت یک دال محسوب می‌شود که به محض شنیدن نام آن، تصویری ذهنی از آن درخت در ذهن شنونده نقش می‌بندد. این تصور، مدلول نام دارد و نشانه در این میان مناسبتی ما بین دال و مدلول خلق کرده است» (احمدی، ۱۳۸۵: ۷). بدین ترتیب نشانه عنصری خالق میان دال و مدلول بوده و بواسطه تصویر ارائه شده از دال و تصور شکل گرفته از مدلول، قابل کشف می‌باشد.

وجود گرایش‌ها و دیدگاه‌های متفاوت، دانش نشانه‌شناسی را به سمت معانی متعدّد سوق داد؛ حال آنکه این پراکندگی سبب گسترده‌گی حوزه این علم و ظهور نشانه‌شناسانی بارز گردید که هر کدام تعریفی قابل توجه از آن ارائه دادند. نقطه شروع نشانه‌شناسی بواسطه دو ستون برجسته کلید خورد و معنای تکامل یافته و امروزی خود را مدیون زبان‌شناس سوئیسی فردینان دوسوسور^۳ (۱۸۵۷-۱۹۱۳) و منطق‌دان آمریکایی چارلز سندرس پیرس^۴ (۱۸۳۹-۱۹۱۴) است (ر.ک: عیاشی، ۲۰۰۴: ۳۳). براساس تاریخ ارائه شده در می‌یابیم که هر دو نظریه‌پرداز «کم و بیش در یک دوره تاریخی می‌زیسته‌اند و از بنیانگذاران اصلی آن چه امروز با نام نشانه‌شناسی نامیده می‌شود، هستند» (سجودی، ۱۳۹۵: ۱۲). بدین ترتیب، سمیولوژی به‌عنوان اصطلاحی برگرفته شده از اندیشه دوسوسور و نیز تجلی دهنده افکار وی در مطالعات زبان‌شناسی و سمیوتیک، هماهنگ با نگرش فلسفی و رویکرد منطقی پیرس رواج پیدا کرد. پیرس در تعریف نشانه‌شناسی از اصولی متفاوت پیروی می‌کند، وی «برای نشانه سه طبقه: شمایل، نمایه و نماد برمی‌شمرد و هر طبقه را بر حسب نوع ارتباط بین دال و مدلول تعریف می‌نماید» (داد، ۱۳۷۸: ۴۶۵). سوسور مبنای نشانه‌شناسی خویش را بر دانش زبان‌شناختی متکی ساخت حال آنکه پیرس، عقل و منطق را بر زبان ترجیح داد. نشانه‌شناسی از دیدگاه سوسور، «علم پژوهش نظام‌های دلالت معنایی است» (احمدی، ۱۳۸۵: ۱۲)، نظام‌هایی که بر دال و مدلول استوارند.

دانش نشانه‌شناسی بواسطه نظریه‌پردازانی که بعد پیرس و دوسوسور آمدند، رونق و گسترش یافت. هر کدام در تلاش بودند نشانه‌شناسی خویش را در میدان مطالعات نوین به نمایش درآورد؛ اما در این بین رولان بارت^۵ با ارائه نگرشی متفاوت نسبت به اندیشه سوسور، نظریه قابل تأملی را برای نشانه‌شناسی

1. Signifier

2. Signified

3. Ferdinand De Saussure

4. Charles Sanders Peirce

5. Roland Barthes

رقم زد و در این بین امتیازِ پیشتازی را از آن خود ساخت. سوسور «الگویی دو وجهی یا دو قسمتی از نشانه ارائه می‌کند. از دید او نشانه از دال، تصور صوتی و مدلول، مفهومی که دال به آن دلالت می‌کند، یا تصور مفهومی تشکیل شده است» (سجودی، ۱۳۹۵: ۱۲). وی دال و مدلول را در راستای یگدیگر می‌داند که منجر به خلق دلالت می‌شوند، همچنین نگرش سوسور «اساساً متوجه دلالت صریح است و آن دسته از دلالت‌های ضمنی را که در نشانگی حضور دارند، در تحلیل خود وارد نمی‌کند» (الگونه جونقانی، ۱۳۹۶: ۱۲)، این در حالی بود که دغدغه رولان بارت در عبور از دلالت آشکار به دلالت پنهان نمایان می‌گشت. بدین ترتیب علی‌رغم تفاوت‌های ذکر شده، درمی‌یابیم که وجه مشترک میان این نظریه‌پردازان این است که نشانه یا علامت را به‌عنوان یک اصل جدایی‌ناپذیر از دانش نشانه‌شناسی به‌شمار می‌آورند (ر.ک: بلاوی و دیگران، ۱۳۹۸: ۶۴).

۲-۲. جایگاه پرستو در فرهنگ فارسی و عربی

از دیرباز تا کنون، حیوانات همواره در کنار انسان زیسته‌اند. برخی از آن‌ها تحت تأثیر فرهنگ و باورهای سنتی و دینی مردمان تبدیل به نماد و سمبل شده‌اند؛ پرندگان نیز از این امر مستثنی نبوده و در نتیجه رمزهایی به آنان اختصاص داده شده است. برخی از این رموز مشترک بوده و برخی نیز منحصر به جاندار یا پرندۀ به‌خصوصی می‌باشد. شکی نیست که از برخی پرندگان بار معنایی مثبت مثل: آزادی، صلح، زیبایی، خیر و نیکی، عشق و... اراده می‌شود و برخی از دلالتی منفی مثل: فراق و جدایی، نحسی و شوم، مرگ، شر و بدی و... برخوردار هستند. گاهی نیز ممکن است نمادهای تعریف شده از یک پرندۀ از مکانی به مکان دیگر و از فرهنگی به فرهنگ دیگر متفاوت باشد؛ بدین منظور قصد داریم نماد پرستو را در فرهنگ و ادبیات فارسی و عربی بررسی کنیم.

پرستو پرندۀ ای مهاجر است که «فصول سرد را به نقاط گرم‌تر مهاجرت می‌کند و به‌محض شروع بهار به محل اول خود و غالباً به‌همان لائۀ سابق برمی‌گردد. پرندۀ ای است بسیار مفید و حشرات موزی را از بین می‌برد و ضمناً بی‌آزار و زیبا است؛ چلچله، زالزال، ابابیل، بلوایه، پیلوایه، پرستوک، خطاف» (معین، ۱۳۸۶: ۱/ ۳۴۲-۳۴۳) از نام‌های این پرندۀ به‌شمار می‌آیند. در کتاب «الحيوان في الأدب العربي» آمده است که پرستو در ادبیات عربی با نام (الخُطَّاف) و (السنونو) ذکر شده که آشیانۀ خود را در خانه‌های آباد می‌سازد و در لائۀ قدیمی تخم نمی‌گذارد (ر.ک: هادی شکر، ۱۹۸۵: ۵/ ۲)، بدین معنا که خصیصۀ این پرندۀ تغییر و تحول است و پیوسته در پی تجدید پذیری می‌باشد.

(پیام‌آور بهار) عمده‌ترین نمادی است که برای پرستو در نظر گرفته شده است، اما نشانه‌ها و دلالت‌های دیگری در خصوص این پرنده نقل شده از جمله «بازگشت ابدی و اعلام رستاخیز و نیز علامت متعالی خلوص و تزکیه است؛ چرا که پرستو هرگز بر روی زمین مستقر نمی‌شود، بنابراین مبرا از پلیدی و کثافت است» (شوالیه و گربران، ۱۳۸۴: ۲/ ۱۹۰). پرستو تمام عمر را در سفر می‌گذراند و تنها به‌وقت بهار به لانهٔ نخستین خود بازمی‌گردد و در این بازگشت همنشینی و مجاورت در کنار انسان‌ها را ترجیح می‌دهد و بدین منظور است که «در اسلام از آن به‌عنوان نماد چشمپوشی و مصاحبت نیکو یاد می‌شود» (همان: ۲/ ۱۹۱). علاوه بر نمادهای ذکر شده از پرستو، آوای این پرنده نیز قابل تأمل می‌باشد و دلالت بر نشانه و علامتی دیگر دارد که اینک از پرداختن به آن بی‌نیاز هستیم.

۳-۲. بررسی نشانه‌شناختی پرستو

هدف از این پژوهش، ارائهٔ تصویری جامع از نگرش شاعران معاصر ادبیات فارسی و عربی نسبت به نماد پرستو و پدیدار ساختن علامت‌ها و نشانه‌های بکار گرفته شده از واژهٔ (پرستو) به‌واسطهٔ این شاعران است؛ از این‌رو مجموعه‌های شعری چند تن از شاعران برگزیدهٔ ادب فارسی امثال: شفیعی کدکنی، هوشنگ ابتهاج، فریدون مشیری، مهدی اخوان ثالث، قیصر امین‌پور، سهراب سپهری را در کنار چندی دیگر از شاعران شاخص ادبیات عربی از جمله: محمود درویش، نزار قبانی، ادونیس، عبدالوهاب البیاتی، سمیع القاسم، محمد الماغوط را به‌منظور جست‌وجوی نمادهای پرستو و کشف پیوند میان دال و مدلول بر مبنای نشانه‌شناسی اختیار کرده و بارزترین نمادها و نشانه‌ها را در قالب چند محور مورد بررسی قرار داده‌ایم.

۱-۳-۲. پرستو مظهر بازگشت دوباره و رستاخیز

نشانه‌ها و نمادهایی که از واژهٔ پرستو استنباط می‌شوند، تنها منحصر به صرف واژهٔ پرستو نیستند؛ بلکه گاهی دال‌های دیگری از این پرنده مورد توجه قرار می‌گیرند که اندیشهٔ خواننده را به‌سوی مدلولی مشخص سوق می‌دهند، مدلولی که از معنای ضمنی پرده برمی‌دارد. واژهٔ (بازگشت و مشتقات آن) که در برخی اشعار ملازم پرستو می‌شود، یکی از این نمونه‌هاست که در اشعار شاعران معاصر فارسی و عربی با توجه به عوامل عاطفی، اجتماعی و سیاسی هر کدام از شاعران نمود یافته است که در این میان به بررسی شعر معروف ارغوان از شاعر برجستهٔ ادب فارسی هوشنگ ابتهاج خواهیم پرداخت:

«ارغوان / این چه رازی است که هر بار بهار / با عزای دل ما می‌آید؟ / که زمین هر سال از خون

پرستوها رنگین است / و ین چنین بر جگر سوختگان / داغ بر داغ می‌افزاید؟» (ابتهاج، ۱۳۸۶: ۱۷۷)

در شعر ارغوان هوشنگ ابتهاج، واژه پرستو متضمن نشانه‌ای قابل تأمل می‌باشد. این نشانه از پرستو با بررسی اجزای این قطعه و درک معنا و مفهوم نهاده شده در آن، قابل کشف می‌باشد. غم و حسرت بر این شعر حاکم است، ابتهاج بند اول این سروده را خطاب به آشنای دیرینه‌اش (ارغوان)، شروع می‌کند و تا پایان شعر از روزگار و شرایط اجتماعی و حالی که به آن دچار است شکوه می‌کند. شاعر در جست‌وجوی بهار است، در حقیقت به دنبال بهار آزادی است، لیکن این بهار تاوان دارد و تاوانش چیزی نیست مگر خون پرستوها. ابتهاج راز غمین بهار را از ارغوان، که صدای درونی اوست، جویا می‌شود. شاعر با استفاده از ترکیب (زمین هر سال از خون پرستوها رنگین است) تداوم این جان‌فشانی را به تصویر می‌کشد و خون پرستوها در این سروده، یادآور داستان ریخته شدن خون (تموز) خدای اسطوره‌ای بر روی زمین است که زنده شدن و سرسبز شدن هر ساله زمین را به دنبال دارد. از جهتی توجه به واژگانی مثل (عزا، خون، جگر سوخته، داغ) می‌تواند «یادآور مراسم سوگ سیاوشون که در آغاز فصل بهار به یاد سیاوش شهید برگزار می‌شود باشد و اعتقاد بر این است که بهار تنها با ریخته شدن خون شهیدی بر زمین به این مکان قدم می‌گذارد و طبیعت از این خون زنده می‌گردد» (کوچکی شلمانی، ۲۰۲۱: ۳۰۹). پرستو در این قطعه نماد و نشانه انسان‌های مبارز و آزاده‌ای است که جان خود را برای دست یافتن به آزادی فدا می‌کنند تا جامعه و انسان دوباره جان بگیرند.

فریدون مشیری مانوس‌ترین شاعر با نماد پرستو، در شعر (بهار را باور کن)، تداعی گر ارمغان بازگشت است:

«همه چلچله‌ها برگشتند / و طراوت را فریاد زدند / کوچه یکپارچه آواز شده‌ست» (مشیری، ۱۳۸۳:

۵۵۳/۱)

بازگشت دوباره چلچله‌ها / پرستوها که در پی آن همه جا از طراوت و سرور آکنده شده، زمستان سرد و سوزان به پایان رسیده و اینک بهار خرم بازگشته و این چلچله‌ها هستند که با بازگشتشان بهار را ارمغان آورده‌اند. وی بازگشت دوباره پرستوها را به مثابه حیات دوباره در نظر گرفته است.

در اغلب اشعار شفيعی کدکنی، بکارگیری نشانه پرستو همواره از دلالتی پنهان برخوردار بوده است، چرا که اشعار وی «نشان‌دهنده وضعیت نابسامان جامعه و آگاهی وی از اوضاع زمانه خود است» (غیبی و دیگران، ۱۴۰۲: ۱۰۷) بنابراین، کشف این دلالت‌ها مستلزم داشتن نگاهی ژرف به همه بندهای

شعر و یا حتی بررسی کلی مجموعه شعر مربوطه است. در این میان، شعری از دفتر هفتم شفیعی کدکنی با عنوان (تسلّی) را مورد بررسی قرار داده‌ایم:

«باز می‌گردم با دست تهی، / نه پرستویی با من، نه خدایی نو / نه سبویی آواز / دست‌هایم خالیست، / هیچ صحرایی این گونه سترون آیا، / خواب دیده‌ست کسی؟ / گاه می‌گویم، / غم این نیست که دستانم خالی‌ست، / کاسه چشمم لبریزِ رهایی‌هاست.» (شفیعی کدکنی، ۱۳۷۶: ۵۰۱ و ۵۰۲)

شاعر در این قطعه خبر از بازگشت خود می‌دهد، اما بازگشت وی سرشار از تهی است؛ شفیعی کدکنی با تکرار واژه (دست) و اشاره به تهی و خالی بودن آن، تداعی‌گر این است که کاری از دستش ساخته نیست. کسی را به همراه ندارد و خبری از بازگشت پرستو نیست که نویدبخش تغییر و دگرگونی باشد و نه حتی خدایی نو که مردم را به آیینی دگر بخواند. شاعر از بازگشت می‌گوید، لیکن نه آنگونه که انتظار می‌رود و در این میان با وجود تهی بودن دستانش، همواره به رهایی می‌اندیشد و آن را تجسم می‌کند. پرستو در این قطعه نماد بازگشت دوباره و عنصر دگرگونی است.

در این مهم آنچه قابل توجه می‌باشد این است که شاعران معاصر عربی نسبت به شاعران فارسی این نماد از پرستو که نشانه بازگشت و رستاخیز است را بیشتر بکار بسته‌اند، از جمله این شعر از عبدالوهاب البیاتی یکی از شاعران معاصر و نوگرای عراق:

«- "لو لم تمّت! / وحجبتُ عن عيني الجليدُ / وصرخْتُ من أعماق يَأسي: "لا أريدُ! / هي والسنونو والربيع، غداً تعود/ هي والوجود، غداً تعود» (البیاتی، ۱۹۹۵: ۱/ ۱۶۴)

(ترجمه: «اگر نمی‌مُرد!» / و جلوی یخ‌بندان چشمانم را می‌گرفتم / و از عمق ناامیدی‌ام فریادِ «نمی‌خواهم!» سر می‌دادم / فردا بازمی‌گردد، به‌همراه پرستوها و بهار / فردا بازمی‌گردد، او و هستی.)

شاعر در نبرد میان مرگ و زندگی همچنان امید خود را به بازگشت دوباره گره زده. او در عین غوطه‌ور بودن در مرداب یأس و ناامیدی، حاضر نیست سر تسلیم فرو آورد؛ چرا که به بازگشت ایمان دارد خواه امروز باشد یا فردا. البیاتی واژه (السنونو: پرستو) را با قرار دادن در ردیف واژگانی چون (الربيع: بهار)، (غداً: فردا) و (الوجود: هستی)، از آن به‌عنوان نشانه بازگشت و حیات مجدد سخن به میان آورده است.

در جایی دیگر به اشعار سمیع القاسم، شاعر عرب آزادی‌خواه که بزرگترین دغدغه او فلسطین و مردمان آن سرزمین اشغالی است، برخورد می‌کنیم. القاسم در بخشی از سروده‌های خویش، نماد پرستو را برای بیان واقعیت تلخ زندگی فلسطینیان، در قالب افسانه ققنوس که نماد رستاخیز و جان دوباره

می‌باشد، بکار برده است:

«السنونوة احترقت/ هكذا احترقت/ واستوت في الرماد الموازين:/ نارٌ وريحٌ/ ونارٌ وماءٌ/ وماءٌ وريحٌ/ أيها الوافدون من الحشَبِ احترقوا/ في صليب المسيح/ السنونوة احترقت/ والرماد القليل انتعافٌ قليلٌ/ بين مهد الوليد ولحد القتل/ قُلْتُ هذا الجناح الريحُ/ أيها الناس قُلْتُ اسمعوا جُثِّي/ قُلْتُ/ ما من سَمْعٍ/ صِيحَتِي/ في البراري تضيقُ/ والسنونوة احترقت/ آه واحترقت/ حنفةً من رمادٍ/ أوغلت في الرُّقاد/ آخ واندثرت» (القاسم، ۱۹۹۳: ۳/ ۳۵۲-۳۵۳)

(ترجمه: پرستو سوخت/ این چنین سوخت/ و اندازه‌ها در خاکستر یکسان گشت/ آتش و باد/ آتش و آب/ آب و باد/ ای کسانی که از سمت چوب می‌آید، بسوزید/ در صلیب مسیح/ پرستو سوخت/ و خاکستر اندک، اوجی است اندک/ ما بین گهواره نوزاد و گور مقتول/ گفتم این بال بهاری/ ای مردم گفتم صدای تن مرده‌ام را بشنوید/ گفتم/ شنونده‌ای نیست/ فریادم/ در بیابان‌ها گم می‌شود/ و پرستو سوخت/ آه سوخت/ یک مشت خاکستر/ فرورفت در خفتگان/ آخ از بین رفت.)

در این سروده که نام (العنقاء) همان ققنوس افسانه‌ای، را به خود اختصاص داده است، شاعر تمامی اتفاقات داستان ققنوس اسطوره‌ای را در سروده خویش به تصویر می‌کشد، اما از بیان بخش مهم و اصلی داستان که همانا برانگیخته شدن و تولد و جان یافتن از خاکستر است، عاجز می‌ماند. او پرستوی کوچکی بیش نیست که رنجور و تنها مانده، خاکستر این پرستو که در بطن واقعیت این زندگی دردناک می‌زیسته را توانی برای برانگیخته شدن نیست. به هنگام سوختن پرستوی (شاعر) زندگی واقعی، خاکستری بیش سهم آسمان نمی‌شود. اگر خواهان پذیرش واقعیت هستیم، باید بدانیم که سوختن و به فنا رفتن تنها سرنوشت پرستو است و ققنوس، تنها افسانه‌ای است که دستمان از آن کوتاه است. شاعر با تشبیه پرستو به ققنوس، از پرستو بازگشتی حیات بخش ترسیم می‌کند؛ باشد که دغدغه و رنج زندگی او و مردمان فلسطین در چنگال اشغال را به تصویر کشد. شاعر سوری محمد الماغوط یکی دیگر از شخصیت‌های شاخص ادب معاصر عربی می‌باشد که قصد داریم بخشی از سروده وی را که مشتمل بر نماد پرستو می‌باشد را در این محور مورد تحلیل قرار دهیم:

«كالفريانِ المولية الأديار/ سأصرخ يا حبيبي/ إذا لم تعطيني سراجك في الليل/ وذراعك في الشيخوخة/ وسريك في الزمهرير/ ولقمتك في الجماعات/ سأحشو مسدسي بالدمع/ وأملأ وطني بالصراخ/ إذا لم تعطيني جناحاً وعاصفة/ لأمضي/ وعكازاً من السنونو/ لأعود/ حتى الأغصان العالية ترتجف/ عندما أنظر إليها وأبكي» (الماغوط، ۲۰۰۶: ۲۲۲)

(ترجمه: همچون کلاغان پشت کرده/ محبوب من فریاد خواهم زد/ اگر به من ندهی فانوسات را در تاریکی/ و دستت را در پیری/ و بسترت را در سرمای سوزان/ و غذایت را در قحطی/ هفت تیرم را با دانه‌های

اشک پُر/ و وطنم را از فریاد آکنده خواهم ساخت/ اگر مرا ندهی بالی و طوفانی/ برای رفتن/ و عصایی از پرستو/ دورترین شاخه‌ها نیز به لرزه درمی آیند/ آنگاه که گریان به آن‌ها نگاه می‌کنم).

شاعری وطن دوست که سالهای زیادی را به دور از کشور خود بوده و آرزوی بازگشت به سرزمین مادری در دل و جان او ریشه دوانده، در این سروده بر همه چیز و همه کس چنگ می‌زند که او را به گذشته و کودکی بازگرداند. وی برای بازگشت عصایی از جنس پرستو درخواست می‌کند، گویی خود را پرستویی مهاجر می‌داند که روزی به وطن و لانه قدیمی خویش بازخواهد گشت؛ اما افسوس که این درخواست‌ها آرزوهایی دست نیافتنی هستند؛ به این سبب که شاعر نه توان بازگشت به سرزمین را دارد و نه توانایی زنده کردن خاطرات کودکی را و فقط این حسرت و حس نوستالژی است که برای او باقی مانده است.

۲-۳-۲. پرستو قاصد بهار و باروری

نزدیک‌ترین و بدیهی‌ترین نماد پرستو به اندیشه آدمی، در این محور تجلی می‌یابد. پرستو آن پیک بهاری است که زایش و طراوت را بشارت می‌دهد. «در عهد باستان، در چین، برای رفت و برگشت پرستو در اعتدال ربیعی و خریفی، تاریخ دقیقی مشخص شده بود» (شوالیه و گربران، ۱۳۸۴: ۲/ ۱۸۹). همانگونه که در اذهان مردم نشانه‌ای از فرارسیدن بهار است، در شعر شاعران معاصر فارسی و عربی نیز نویدبخش فصل سرسبزی و خرمی است؛ حال آنکه هر کدام به سبک خویش این نماد را بکار بسته‌اند که در این بین به شعری از محمد رضا شفیعی کدکنی اشاره می‌کنیم:

«آنجا که دسته‌های پرستو، سحرگهان/ آهنگ‌های شادی خود ساز می‌کنند/ پروانگان مست، پرافشان به بامداد،/ آزاد، در پناه تو، پرواز می‌کنند.» (شفیعی کدکنی، ۱۳۷۶: ۹۵)

این قطعه که از دفتر (شبهخوانی) انتخاب شده، شاعر آن را خطاب به بهار سروده، اما برخلاف آنچه انتظار می‌رود، بهار را به نیامدن ترغیب می‌کند. در بندهای این شعر به وضوح می‌توان به هدف شاعر از این خطاب پی برد؛ وی که از دیار خویش جز افسردگی و سیاهی ندیده، و جز خموشی صدایی نشنیده، بهار را به سرزمینی و دیاری دیگر رهنمون می‌سازد، سرزمینی که در آن دسته‌های پرستو با آوازهای خود نویدبخش بهارند و شادی و آزادی ارمان مردمانش است. بی‌شک در پس این قطعه و زبان ساده‌ای که شفیعی کدکنی بکار برده، پیغامی نهفته است، پیغامی که خبر از فضای یخ‌زده و جانکاه جامعه شاعر می‌دهد. در قطعه‌ای دیگر از فریدون مشیری، صدای بال پرستو به نشانه آمدن بهار بکار رفته

است. وی با تکرار واژه (صدا)، بهار را تداعی می‌کند:

«صدای بالِ پرستو/ صدای پای بهار! / صدای شادی گنجشگ‌ها/ صدای بهار!» (مشیری، ۱۳۸۳: ۲/ ۹۱۸)

شاعر با استفاده از صنعت جان‌بخشی آمدن بهار را همزمان با آمدن پرستوها می‌داند، به گونه‌ای که صدای بالِ پرستو تجلی بهار است که در پی آن شادی و نشاط در همه جا پراکنده می‌شود. قیصر امین‌پور شاعری دیگر از شاعران معاصر نیز، با شعری ساده و سلیس، از پرستو به عنوان پیغمبر بهار یاد می‌کند:

«جوجه کوچک پرستو گفت:/ کاش با باد رهسپار شوم/ تا افقهای دور کوچ کنم/ باز پیغمبر بهار شوم» (امین‌پور، ۱۳۷۵: ۲۳)

دلالت نهان بکار گرفته شده در نماد پرستو، حقیقت این پرنده را تداعی می‌کند، چرا که غریزه کوچ و مهاجرت در پرستو نهادینه شده و همواره به دنبال انجام رسالت خویش که بشارت بهار است می‌باشد. پیغمبر بهار شدن، نهایت آرزوی یک پرستو است که شاعر در شعری به نام (کلاس انشا) به آن اشاره می‌کند. هوشنگ ابتهاج نیز به سبک شاعرانه خویش نشانه پرستو را متناسب با جامعه آن روزگار در شعری بنام (بهار غم‌انگیز) ترسیم می‌کند:

«بهار آمد، گل و نسرين نياورد/ نسيمي بوي فروردين نياورد/ پرستو آمد و از گل خبر نيست/ چرا گل با پرستو همسفر نيست؟/ چه افتاد اين گلستان را، چه افتاد؟/ که آيين بهاران رفتش از ياد» (ابتهاج، ۱۳۹۷: ۲۷۱)

شاعر تصویر گر بهاری هست که از بهار بودن، نصیبی جز نام بهار ندارد. وی واژه پرستو را به عنوان نماد و نشانه آمدن فصل بهار و رویش، بکار می‌گیرد. ابتهاج در این قطعه با استفاده از عناصر طبیعت و بکار گرفتن آن‌ها در معانی و ترکیبات منفی، تصویری غم‌انگیز از جامعه بر مخاطب عرضه می‌کند. شعرهای شاعران معاصر عربی از این نماد بی‌ بهره نمانده و به موازات شاعران فارسی از پرستو به عنوان نشانه بهار نام برده‌اند از جمله شاعر برجسته فلسطینی محمود درویش:

«وَأَنَا، وَإِنْ كُنْتُ الْآخِرَ،/ وَجَدْتُ مَا يَكْفِي مِنَ الْكَلِمَاتِ... / كُلُّ قَصِيدَةٍ رَسْمٌ/ سَأَرْسِمُ لِلْسُنُونُو الْآنَ خَارِطَةَ الرَّبِيعِ/ وَلِلْمُشَاةِ عَلَى الرَّصِيفِ الزَّيْفُونَ/ وَلِلنِّسَاءِ اللَّازِرُونَ...» (درویش، ۲۰۰۹: ۲۵)

(ترجمه: و من، هر چند آخرین بازمانده‌ام،/ واژگان بسیاری را یافته‌ام... / هر قصیده‌ای یک نقاشی است/

اکنون نقشه بهار را از برای پرستوها / و درخت زیرفون را برای قدم زنان در پیاده‌روها/ و زیورآلات لاجوردی را برای زنان خواهم کشید...

درویش سعی دارد بواسطه بازی با کلمات خلأهای موجود در جامعه خویش را سروسامان دهد. وی از واژگان که تنها دارایی او هستند، کمک می‌گیرد تا به کمک آن‌ها از برای پرستوها مسیر بهار را رسم کند؛ چرا که پرستو را نشانه‌ای از بهار گمشده می‌داند. وی به شدت نیازمند بهاری است که زایش و باروری را برای مردمانش به ارمغان آورد.

علی احمد سعید، معروف به ادونیس، شاعر و نویسنده عرب به سبک خویش تصویری زیبا از گذشته‌ای تکرار ناپذیر ارائه می‌دهد که نماد پرستو در بخشی از این خاطرات نمود پیدا می‌کند:

«فِي زَمَنِ اللَّيْلِ وَالسُّنُونُو وَالنُّورِ الْعَاشِقِ وَالْأَعْيَادِ/ جَنَتْ إِلَى بَغْدَادِ/ عَلَيَّ بِسَاطِ جَامِحٍ وَدِيحٍ/ كَانَتْ حَقُولُ الْعُشْبِ وَالنَّبَاتِ/ كَانَتْ رَمَالَ الْمَاءِ وَالصَّحْرَاءِ/ وَالسُّفُنُ الزَّيْجِيَّةُ الْعَيْنِينَ فِي الْفَرَاتِ» (ادونیس، ۱۹۹۶: ۲/ ۱۱۴)

(ترجمه: در عصر یاس و پرستوها و مرغان ماهی‌خوار عاشق و جشن‌ها/ به بغداد آمدم/ بر قالیچه‌ای چموش و رام/ آن زمان که دشت‌ها سراسر علف و گیاه بودند/ شن‌های آب و بیابان بودند/ و در فرات کشتی‌های سیاه چشم در حرکت بودند.)

ادونیس، تصویری رویایی از واقعیت گذشته مهد تمدن و فرهنگ عرب‌ها (بغداد) را به تصویر می‌کشد. وی با آوردن نام (السُّنُونُو: پرستو) در کنار دیگر واژگان دال بر معانی تأثیر گذار، از معنای صریح به معنای ضمنی که در بردارنده دلالت زایایی و بالندگی است عدول می‌کند تا بدینوسیله اشتیاق و دلتنگی خود را به روزگاری غنی و شکوفا در همه زمینه‌ها بروز دهد. شاعر با به یاد آوردن گذشته پر اقتدار قوم خود که اکنون از بین رفته، حسرت می‌خورد.

نزار قبانی شاعر بزرگ سوری، خالق اشعار بی‌نظیری است که همواره از درون‌مایه‌ها و مفاهیم قابل تأملی برخوردار بوده، وی نشانه پرستو را در شعر زیر با هدف بیان مضمونی دلالت‌دار بکار بسته است:

«وَبَعْدَ ثَلَاثِينَ عَامًا/ تَخَلَّصْتُ مِنْ عُقْدَةِ الْبَدْوِ فِي دَاخِلِي/ وَمِنْ صَرْخَةِ الْأَعْيُنِ السُّودِ/ خَلْفَ ثُقُوبِ الْحِيَامِ .. وَتَقَفْتُ عَيْنِي.. وَتَقَفْتُ أُذُنِي.. / وَحَطَّ السُّنُونُو عَلَى كَيْفِيَّ/ وَفَتَحَ فِي الْقَلْبِ وَرْدُ الشَّامِ ..» (قبانی، ۱۹۹۸: ۵/ ۴۵۹)

(ترجمه: پس از گذشت سی سال/ از شر عقده بادیه‌نشینان درونم/ و از فریاد چشمان سیاه/ پشت روزنه چادرها رهایی یافتم.. / چشمانم را تربیت کردم./ گوش‌هایم را تربیت کردم./ آنگاه پرستو بر شانه‌ام نشست/ و گل‌های شام در قلبم شکفت..)

این شعر که دربردارنده اعترافی از سوی شاعر است، به خوبی اعتراض شاعر نسبت به عقاید جاهلی

و اذهان بسته مردمان سرزمینش را نشان می‌دهد. نزار قبانی اعتراف می‌کند که پس از گذشت سی سال خود را از قید و بند اندیشه‌های محدود رهانیده و چشم و گوشش را با آب روشنفکری شسته و حال اندیشه‌اش زایا گشته و قلب یخ زده‌اش شکفته شده. واژگان مورد استفاده در این قطعه دال بر آمدن بهار و تغییر و تحول است که نشانه پرستو بخشی از این بهار را در کنار واژگانی چون (حطّ، فتح، ورد) به تصویر می‌کشد.

۳-۲. پرستو پیام‌آور آزادی و رهایی

در اینجا با نشانه‌ای دیگر از پرستو به‌عنوان پرنده‌ای آزاد و رها از هر قید و بند مواجه هستیم. این پرنده با وجود مجاورتش در کنار انسان‌ها و لانه کردن در سقف خانه‌هایشان، همواره از آزادی برخوردار بوده است؛ بدین منظور برخی از شاعران معاصر ادبیات فارسی و عربی، با استفاده از این نماد پرستو در شعرهای خویش، سرود آزادی را سر داده‌اند، از جمله شعر محمد رضا شفیعی کدکنی شخصیت برجسته و مطرح ادب معاصر فارسی:

«بهنگام پرواز از روی باغی به باغی، / کسی زیرِ بالِ پرستو و پروانه‌ها را، / نمی‌کرد تفتیش / شقایق ز توفان نمی‌گشت خاموش، / چراغش همیشه پر از روشنا بود. / نمیدانم آنجا کجا بود، / نمیدانم آنجا کجا بود.» (شفیعی کدکنی، ۱۳۵۷: ۷۹)

شاعر عنوان (ناکجا) را برای این شعر برگزیده و بدین ترتیب مکانی خیالی که وجود خارجی ندارد و ساخته ذهن خود شاعر است را به تصویر می‌کشد. وی هیچ آشنایی با این مکان ندارد اما بی‌شبهت به بهشت گمشده او نیست. مکانی وارسته از هر قید و بندی، پرستوها و پروانه‌ها آزادانه از باغی به باغی دیگر، بی‌قید و شرط و بدون اینکه در تنگنا و بازخواست قرار بگیرند، پرواز می‌کردند. در کتاب (فرهنگ نمادها) از پروانه به‌عنوان نماد روح جنگجویان یاد می‌کنند که بعد از مردن، این روح تبدیل به پروانه می‌شود و به پرواز درمی‌آید، (شوالیه و گریبان، ۱۳۸۴: ۲/ ۲۱۲-۲۱۳) و از آنجایی که پرستو در این شعر نماد آزادی را تداعی می‌کند، بنابراین می‌توان این چنین استنباط کرد که قریحه شاعر تحت تأثیر برخی عوامل سیاسی و اجتماعی عصر خویش بوده و بدین ترتیب بواسطه برخی نمادهای طبیعی که دلالت‌های معینی دارند، فضای جامعه آن زمان را در قالب تجسم مکانی ناکجا به تصویر کشیده است.

این نشانه از پرستو نیز در شعری از مهدی اخوان ثالث یکی دیگر از شاعران تاریخ ادبیات معاصر

فارسی، در مجموعه (زمستان) وی نمود یافته است:

«.. بده .. بدبد .. ره هر پیک و پیغام و خبر بسته‌ست. / نه تنها بال و پر، بالِ نظر بسته‌ست. / قفس تنگ‌ست و در بسته‌ست ... / کرکِ جان! راست گفתי، خوب خواندی، نازِ آوازت، / من این آواز تلخت را ... / من این غمگین سرودت را / هم آواز پرستوهای آه خویشتن پرواز خواهم داد. / بشهر آواز خواهم داد ...» (اخوان ثالث، ۱۳۴۶: ۱۴۱)

در این سروده که (آواز کرک)^(۱) نام دارد، عمده تمرکز اخوان در آن، بر این پرنده و شیوه به دام انداختن آن است. وی با تکرار صدای کرک (بده بدبد) گویی با آن هم‌آواز شده و از وضع و استبداد حاکم، زبان به شکوه باز کرده است. اخوان که سروده‌هایش بیانگر اوضاع جامعه و رخدادهای آن است و همواره در جستجوی راهی است که بتواند اشعارش را در فضایی به‌دور از اضطراب و فشار ناشی از استبداد حاکم، آزادانه بیان کند، در این سروده از کرک برای اعتراض به تنگنا و محدودیت موجود استفاده می‌کند و علاوه بر آن نماد پرستو را به نشانه آزادی و رهایی بکار می‌گیرد. شاعر سروده تلخ، غمناک و پر آه خویش را به امید آزادی بیان، به همراه پرستوها پرواز می‌دهد. این شعر دیالوگ مانند، که میان کرک و شاعر است، بیانگر دغدغه‌های وی از جمله آزادی و رهایی است.

فریدون مشیری نیز این نماد را در شعری به نام (پرستو) بکار برده و بواسطه آن آرزوی خود را در تبدیل شدن به پرستو و رهایی یافتن از زندگی پست زمینی و اوج گرفتن در آسمان‌ها نمایان ساخته:

«پرستو باشم و از دام این خاک / گشایم پر به سوی بام افلاک / ز چشم‌انداز بی‌پایان گردون، / در آویزم به دنیایی طربناک. / پرستو باشم و از بام هستی / بخوانم نغمه‌های شوق و مستی / سرودی سر کنم با خاطری شاد / سرود عشق و آزادی پرستی.» (مشیری، ۱۳۸۳: ۱ / ۲۴۸)

تکرار نام پرستو در کنار کلماتی چون (دام)، (گشودن پر) و تقابل میان خاک و افلاک، حکایت از به ستوه آمدن شاعر از زندگی زمینی و میل به آزادی و رهایی است. میل شتافتن به سوی افلاک و گردون بی‌انتهای آنجا که آزادانه بتواند سرود عشق و آوای آزادی را سر دهد بی آنکه واهمه‌ای داشته باشد یا اینکه کسی مانعش شود. حس پرستو شدن و خیال رهایی و سرودن نغمه آزادی، آرزوی شاعر در این سروده است.

محمود درویش یکی از شاعران طراز اوّل عرب که با اشعار خویش روحیه جهاد و مقاومت را همواره زنده نگه می‌داشت، در شعر زیر در جست‌وجوی آرمان‌شهر خویش قلم به دست می‌گیرد و اینگونه اسارت در عین آزادی را به تصویر می‌کشد:

«لَمْ نَقْتَرِبْ مِنْ أَرْضِ نَجْمَتِنَا الْبَعِيدَةِ بَعْدُ. تَأْخُذُنَا الْقَصِيدَةُ/ مِنْ حُرْمِ إِبْرَتِنَا لِنَغْزِلَ لِلْفَضَاءِ عَبَاءَةَ الْأَفُقِ الْجَدِيدَةِ/ أَسْرَى، وَلَوْ قَفَزَتْ سَنَابِلُنَا عَنْ الْأَسْوَارِ وَانْبَثَقَ السَّنُونُؤُ/ مِنْ قَيْدِنَا الْمَكْسُورِ، أَسْرَى مَا نَحْبُ وَمَا نَرِيدُ وَمَا نَكُونُ...» (درویش، ۲۰۰۵: ۳/ ۲۴۹)

(ترجمه: هنوز به سرزمین ستاره دورمان نرسیدیم. شعر ما را با خود می‌برد/ از شکاف سوزنمان تا برای زمین جامه کرانه نو را بیافیم/ در بند اسارت هستیم، حتی اگر خوشه‌هایمان از دیوار بالا روند و پرستو به پرواز درآید/ از دستبند شکسته‌مان، ما اسیر آنچه دوست می‌داریم و آنچه می‌خواهیم و آنچه قصد بودن آن را داریم، هستیم.)

شاعر به دنبال سرزمینی آرمانی است، اما هنوز به آن نرسیده و به همین خاطر شعر و شاعری را در فضایی سراسر تنگنا و مضایقه، روزنه‌امیدی می‌بیند که بواسطه آن می‌تواند خالق آرمان‌شهر موردنظر باشد. درویش با وجود رهایی و شکسته بودن غل و زنجیرها، زبان به اعتراف می‌گشاید و اذعان به اسارت می‌کند؛ اما این اسارت شباهتی به اسارت معمولی ندارد، بلکه اسارت وی اسارت در عین آزادی است. وی اسیر آنچه دوست می‌دارد است، اسیر آنچه می‌خواهد و اسیر آنچه می‌خواهد باشد، نه تنها او بلکه تمام فلسطینیان دور از سرزمین و در تبعید، این دغدغه و حس مشترک را دارند. شاعر در این بخش از شعر، توانسته آزادی را در قالب نماد پرستو برای خوانندگان ترسیم کند.

در شعری از (نزار قبانی)، پرستو دالی است که بر آزادی و رهایی دلالت می‌کند. وی این مضمون را پس از دوری و فراق هفت ساله‌اش از وطن بازگو می‌کند:

«ها هي الشامُ، بعد فرقة دهرٍ/ أُمْتُ سَبْعَةٍ .. وَخَوْزُ عَيْنٍ/ النَوَافِرُ فِي الْبُيُوتِ كَلَامٌ/ وَالْعَنَاقِيدُ سَكَّرَ مَطْحُونُ/ وَالسَّمَاءُ الزَّرْقَاءُ دَفْتَرُ شَعْرِ/ وَالْحُرُوفُ الَّتِي عَلَيْهِ .. سُنُونُؤُ» (قبانی، لا تا: ۳/ ۴۳۱)

(ترجمه: این شام است، بعد از فراقی طولانی/ هفت رود .. و حوریان بهشتی/ صدای فواره خانه‌ها گویی سخن می‌گویند/ و خوشه‌های انگور شیرین‌اند چو قند آسیاب شده/ و آسمان آبی به‌سان دفتر شعری است/ که واژه‌های نوشته شده بر آن .. پرستو هستند.)

نزار قبانی پس از بازگشت به آغوش سرزمین مادری و جدایی به طول انجامیده، وطن خویش را به بهترین شکل ممکن ترسیم می‌کند. تمام تراکیب بکار گرفته شده از بار معنایی مثبت و نگاه خوش‌بینانه شاعر نشأت گرفته است. قبانی آسمان آبی را چون دفتر شعری می‌داند و واژگان نوشته شده بر آن به‌سان پرستوهایی است که آزادانه نغمه رهایی و شادی را سر می‌دهند.

آخرین شاهد مثال از این محور را با بررسی نماد پرستو در قصیده‌ای از سمیع القاسم به‌نام (نافذه آخری: پنجره‌ای دگر) به پایان می‌رسانیم:

«افتحي نافذةً أُخرى/ انزعني عن قمر الروح الستائر/ السنونوةُ تدنو من زُجاج الشرفةِ المغلقةِ/ الغرفةُ تكتظُّ بموتٍ راكدٍ/ قومي إلى الريحِ القريبةِ/ وافتحي نافذةً أُخرى لِقُداسِ البشائر/ للسنونوةِ» (القاسم، ۱۹۹۳: ۳/ ۴۰۲)

(ترجمه: پنجره‌ای دگر بگشا/ پرده‌ها را از ماهِ روح کنار بکش/ پرستو به شیشهٔ بستهٔ بالکون نزدیک می‌شود/ اتاق در مرگی تدریجی فرو می‌رود/ برخیز به سمت نسیم نزدیک/ و بگشا پنجره‌ای دگر از برای بشارت دهندگان/ از برای پرستو).

زیباترین تجلی آزادی را در این قصیده مشاهده می‌کنیم؛ پنجره‌ای بسته شده اما شاعر تسلیم نمی‌شود و خواستار گشودن پنجره‌ای دگر است. وی این درخواست را دو بار تکرار می‌کند که خود دالّ بر اصرار وی و عدم تسلیم است. علاوه بر آن خواستار زدودن تیرگی رخنه کرده در روح است؛ حال آنکه پرستو (نماد آزادی) به پنجره (نماد آزادی و رهایی) نزدیک می‌شود، به گونه‌ای که کاربرد این نماد در کنار دیگر واژگان نوعی تجانس و همشینی خلق می‌کند که همگی در راستای غرض اصلی شاعر که همانا آزادی و رهایی است عمل می‌کنند.

۴-۳-۲. پرستو نماد امید و آرزو

برخی شاعران ادبیات معاصر ایران و عرب در شعرهایشان، پرستو را نشانه‌ای از امید و آرزو معرفی کرده‌اند. این نماد از پرستو در کتاب‌های دو حوزهٔ فارسی و عربی که در زمینهٔ نماد و سمبل نگاشته شده‌اند، به‌ندرت یافت می‌شود؛ در حالیکه سبک و سیاق برخی شاعران خبر از بکارگیری این نماد می‌دهد، از جمله شعر زیر که از مجموعهٔ (بهار را باور کن) فریدون مشیری انتخاب شده است:

«با همین دیدگان اشک آلود،/ از همین روزنِ گشوده به دود،/ به پرستو، به گل، به سبزه درود! / به شکوفه، به صبحدم، به نسیم،/ به بهاری که می‌رسد از راه،/ چند روز دیگر به ساز و سرود. / ما که دل‌های مان زمستان است،/ ما که خورشیدمان نمی‌خندد،/ ما که باغ و بهارمان پژمرد،/ ما که پای امیدمان فرسود،/ ما که در پیش چشم‌مان رقصید،/ این همه دود زیر چرخ کبود،/ سر راه شکوفه‌های بهار / گریه سر می‌دهیم با دل شاد / گریهٔ شوق، با تمام وجود!» (مشیری، ۱۳۸۳: ۱/ ۴۸۷)

مشیری، فضایی آکنده از نومیدي و یأس را در برابر دیدگان خواننده قرار می‌دهد، فضایی اشک‌آلود و یخ‌زده، فضایی غمین و پژمرده؛ اما با وجود چنین شرایطی شاعر همواره به بهار در راه چشم دوخته، بهاری که به آمدن آن ایمان و امید دارد. وی با آوردن نام بهار و پرستو و تکرار مجدد آن در پایان سروده، این امید را در متن شعر قوّت می‌بخشد و شکوهٔ خود از روزگار را با درود به پرستو و سبزه پایان می‌دهد. پرستو در نظر شاعر همان روزنهٔ امیدبخش است که پایان درد و رنج‌ها را برایش

رقم می‌زند.

در شعر (بی‌سنگر) اخوان ثالث، شاعر راوی داستانی می‌شود که حکایت‌اش از خروج پروانه‌ای از پیله آغاز می‌شود:

«آفتاب بلند عالم گیر! / من دگر زین حجاب دلزده‌ام / دوست دارم پرستویی باشم / که ز پروانگی کسل شده‌ام /

عصر تنگی که نقشبندِ غروب / سایه می‌زد به چهره‌ای روشن؛ / می‌پسند از چمن پرستویی. / آه ... بدرو، ای شکفته چمن! / بالها را به شوق بر هم زد / از نشاط تنفس آزاد. / با نگاهی حریص و آشفته / همره آرزو براه افتاد.» (اخوان ثالث، ۱۳۴۶: ۳۲-۳۳)

پروانه‌ای که از پروانه بودن به ستوه آمده و خواهان تبدیل شدن به پرستو است در واقع خود شاعر است که برای رسیدن به خواسته و آرزوی خویش، ابتدا نقاب پروانه و سرانجام نقاب پرستو را بصورتی نمادین به تصویر می‌کشد. اخوان که از پروانه بودن چیزی حاصل نکرده میل به پرستو شدن می‌کند تا بدینوسیله بتواند امید و آرزو را برای خود و مردمان به ارمغان آورد. این پرستو که بال‌هایش را از سر شوق بر هم می‌زند و از تنفس هوای آزاد دلشاد شده، به امید تحقق آرمان و آرزوی خویش به پرواز در آمده است.

این نماد از پرستو نیز در شعر (خون بلبل) از هوشنگ ابتهاج نمود یافته است و با نگاهی عمیق به کلیت شعر، مفهومی ضمنی از امید در ذهن خواننده تراوش خواهد کرد:

«تو رفتی و روی چمن زرد شد / دلِ باغبانِ تو پر درد شد / گلِ ارغوان تو بر خاک ریخت / پرستو ازین بام ویران گریخت / تو رفتی و آمد زمستانِ سخت / به سوگِ تو گردون سیه کرد رخت» (ابتهاج، ۱۳۹۷: ۲۹۳)

ابتهاج به عنوان شاعری که همواره تصویرگر فضای سیاسی اجتماعی دوران خود بوده، در این سروده با رویکردی تقابلی میان بهار و زمستان، نمادهای بهاریِ امیدبخش را به منظور ترسیم وضعیت آشفته اجتماعی، از معانی اصلی خود متجرد می‌سازد و در این بین، پرستو را که مظهر امید و آرزو می‌باشد، به نشانه ناامیدی بکار می‌گیرد. در این سروده، ابتهاج در پی تحقق بُعد اجتماعی امید برای رسیدن به وضعیت مطلوب و گذر از شرایط نابسامان است. کما اینکه نشانه پرستو نزد ابتهاج، علاوه بر بُعد ذکر شده، بُعدی فردی نیز می‌یابد:

«مگر ز پیکِ پرستو پیام او پرسم / و گر نه کیست که از آن دیار می‌آید / دلم به باده و گل وا نمی‌شود، چه کنم / که بی تو باده و گل ناگوار می‌آید / بهار سایه تویی ای بنفشه‌مو باز آی / که گل به دیده من بی تو خار آید» (همان: ۴۰)

در این شعر تغزلی، واژه پرستو تداعی گر امید است، امیدی که جنبه فردی را ترسیم می‌کند و در کنار دیگر واژگان، آمل و آرزوهای شاعر را برای وصال نمایان می‌سازد.

از میان شاعران معاصر عرب که اشعارشان مورد مطالعه قرار گرفت، نام محمود درویش را به عنوان شاعری که از پرستو به نشانه امید و آرزو یاد کرده، ذکر می‌کنیم. درویش در شعر زیر با استفاده از نماد پرستو آرزوی خود را به صراحت بیان می‌کند:

«لنا حُلْمٌ واحد: أَنْ يَمُرَّ الهَوَاءُ / صديقاً، وينشر رائحة القهوة العربية / فوق التلال المحيطة بالصيف والغرباء... / أنا حُلْمِي. كُلَّمَا ضاقت الأرض وسعنتها / بجناح سُنُوءَةٍ واتسعت. أنا حُلْمِي...» (درویش، ۲۰۰۹: ۳۲۵)

(ترجمه: تنها یک آرزو داریم: که نسیم بوزد / اما دوستانه، و عطر قهوه عربی را پراکنده کند / بر روی تپه‌هایی که تابستان و بیگانگان را احاطه کرده... / من آرزوی خویش هستم. هر سان که زمین تنگ شود آن را می‌گسترانم / با بال پرستویی و فراخ می‌گردد. من آرزوی خویش هستم.)

درویش شاعر مقاومت که اینک از اشغال سرزمین مادری به دست رژیم اشغالگر به ستوه آمده، دغدغه خود و هموطنان خویش را با آرزویی ساده بیان می‌کند. همه آنان تنها یک آرزو دارند، آرزویی که در حقیقت حق طبیعی هر انسانی است؛ اما شرایط سخت و دشوار آنان منجر به این شده که از حق طبیعی خویش که چیزی جز برقراری آرامش و امنیت و بازگشت اصالت عربی به آنان نیست، به عنوان آرزو یاد کنند. محمود درویش به عنوان یک فلسطینی که حق او غصب شده، این آرزو را جزئی از خود می‌داند که نه تنها حاضر به گذشتن از آن نیست بلکه هر اندازه در تنگنا قرار بگیرد، با ایمان به این آرزو و امید تحقق آن، عرصه را همواره با بال پرستو (امید) بر خود فراخ نگه می‌دارد؛ چرا که این امید و آرزو است که آنان را مقاوم نگه داشته است.

مسئله فلسطین و مردمان همواره در رنج آن سرزمین اشغالی، باعث شده شاعران بسیاری بواسطه اشعار خویش مراتب همدردی و تضامن با آنان را در ادبیاتشان بروز دهند، از جمله شاعر عراقی «عبدالوهاب البیاتی» که امید بازگشت تبعیدشدگان و آوارگان فلسطینی به (یافا) را در شعر زیر بواسطه نماد پرستو ترسیم می‌کند:

«(یافا) نعود غداً إليك مع الحصاد / ومع السنونو والربيع / ومع الرفاق العائدين من المنافي والسجون / ومع الضحى

والقَبَرَات/ والأَمْهَات/ "الملجأ العشرون/ ما زلنا بخير والعیال./ والإخوة المتشردون/ من قبونا النائي یخصّون الأقارب بالسلام"» (البیاتی، ۱۹۹۵: ۱/ ۱۱۸)

(ترجمه: (یافا) فردا به‌سویت باز می‌گردیم به‌هنگام برداشت/ همراه پرستوها و بهار/ همراه دوستان بازگشته از تبعید و زندان/ همراه صبح و چکاوکان/ و مادران/ «کمپ شماره بیست/ ما و بچه‌ها هنوز خوب هستیم./ و برادران آواره/ از زیرزمین دور افتاده‌مان/ سلامی ویژه به آشنایان داریم).

البیاتی (یافا) یکی از شهرهای اشغالی فلسطین را با جملاتی امیدوار کننده که کلمات مورد استفاده در آن از بار معنایی مثبت برخوردارند و امید را در دل زنده نگه می‌دارند، مورد خطاب قرار می‌دهد که در اینجا نماد پرستو بخشی از این امید را مجسم می‌کند و امید بازگشت دوباره را نوید می‌دهد. شاعر با آوردن ضمیر جمع، خود را یکی از فلسطینیان معرفی می‌کند و آرزوی بازگشت آن‌ها را آرزوی خود می‌داند؛ حال آنکه نه تنها در شادی بازگشت آن‌ها سهم می‌شود بلکه در رنج تبعید آنان نیز سهم می‌شود. شعر تنها دست‌مایه شاعر و قلم وی ابزار همدردی با مردم فلسطین است.

۵-۳-۲. پرستو نماد هجرت و فراق

تاکنون برخی نمادهای پرستو را بررسی کردیم که هر کدام از آنها دربردارنده معانی ضمنی و دلالت‌هایی مثبت و نویدبخش بوده‌اند، حال اینکه این پرندۀ نمادین مشتمل بر نمادهایی منفی نیز می‌باشد. بدین ترتیب که «چهچه پرستو برای ایرانیان، جدایی همسایگان و دوستان از یکدیگر است. و چلچله به معنی تنهایی، هجرت و جدایی است» (شوالیه و گربران، ۱۳۸۴: ۲/ ۱۹۱). سهراب سپهری شاعر رمز و نماد که بیشترین رموز شعری‌اش را از بطن طبیعت الهام می‌گیرد، از این نماد پرستو غافل نمانده و از آن با نام (چلچه) یاد کرده:

«کفش‌هایم کو،/ چه کسی بود صدا زد: سهراب؟/ آشنا بود صدا مثل هوا با تن برگ. / مادرم در خواب است./ و منوچهر و پروانه، و شاید همه مردم شهر./ شب خرداد به آرامی یک مرثیه از روی سر ثانیه‌ها می‌گذرد/ و نسیمی خنک از حاشیۀ سبز پتو خواب مرا می‌روبد/ بوی هجرت می‌آید: / بالش من پُر آواز پَر چلچله‌هاست.» (سپهری، ۱۳۸۹: ۲۴۱)

سپهری آن چنان با جهان اندیشه‌های طبیعت‌گرایش مأنوس شده که بسیاری از دیدگاه‌ها و نگرش‌هایش را بواسطه همین نمادهای طبیعی بروز می‌دهد و خواننده را به تکاپو و کنکاش در اشعار خویش فرامی‌خواند. این سروده سهراب مضمون هجرت را به شیوه‌ای زیبا به‌تصویر می‌کشد. ندایی

آشنا او را به هجرت فرامی‌خواند، صدایی مأنوس که تنها شنونده آن سهراب است. این صدا، در شاعر حالتی از بی‌قراری ایجاد می‌کند؛ به گونه‌ای که همه خوابند و او بیدار. وی هجرت را با تمام وجود احساس می‌کند و پره‌ای بالشش را، پره‌ای چلچله‌هایی می‌بیند که او را به هجرت فرامی‌خوانند، هجرت به سرزمینی دیگر یا هجرت برای یافتن آرمان‌شهر گمشده سهراب. از میان شاعران معاصر عرب، نماد پرستو توسط محمود درویش به نشانه هجرت و فراق بکار رفته است:

«كلامك ... كان أغنية/ وكنت أحاول الإنشاد/ ولكنَّ الشقاء أحاط بالشفة الربيعية/ كلامك، كالسنونو، طار من بيتي/ فهاجر باب منزلنا، وعتبنا الخريفية» (درویش، ۲۰۰۵: ۱/ ۸۷)

(ترجمه: حرف‌هایت ... به‌سان ترانه بودند/ و من در تلاش برای سرودن بودم/ لیکن رنج، بهار نشسته بر لبان را احاطه کرد/ حرف‌هایت، چون پرستو، از خانه‌ام پریدند/ و از درِ خانمان، و درگاه خزان زده کوچ کردند.)

درویش، سرزمین خود، فلسطین را همچون معشوقه‌ای مورد خطاب قرار می‌دهد. وی در این سروده روزگاری خرم به مانند بهار را یادآور می‌شود که اکنون پاییزی غم‌انگیز جای آن را گرفته. شاعر به هجرت پرستو اشاره می‌کند و با کلماتی مثل (طار: پرید)، (هاجر: مهاجرت کرد) و (الخريفية: پاییزی)، این نماد از پرستو را بیشتر تداعی می‌کند.

در جایی دیگر، نزار قبانی شاعر عاشقانه‌سرا، این نماد را نیز به‌منظور هجرت بکار می‌گیرد:

«بيادرُ كانت مع الصيف ملأى/ تنادي عصافيرها الهاربة/ وفُضِّلْتُ قشٍ وعطرٌ وجيغٌ/ وصوتُ سنُونُوةٍ ذاهبة/ شحوبٌ .. شحوبٌ على مدِّ عيني/ وشمسٌ كأمّية خائبة» (قبانی، ۱۹۴۴: ۱/ ۴۹)

(ترجمه: خرم‌نگاه‌هایی که به‌وقت تابستان پُر بودند/ گنجشکان گریخته خود را فرامی‌خوانند/ ته مانده کاهی و عطری دردناک/ و آوای پرستویی در حال کوچ/ بی‌رنگی... به هر سو می‌نگرم بی‌رنگی/ و خورشیدی همچون آرزویی بی‌سرانجام.)

شاعر، فضایی دلگیر را ترسیم می‌کند، فضایی خالی و خزان زده که چیزی از آن باقی نمانده است. وی در این میان به‌منظور نمایان ساختن اوج خلوت بودن این فضا، هجرت پرستوها را به‌تصویر می‌کشد؛ آنگاه که نشانی جز صدای رفتن و مهاجرت کردن آن‌ها از این مکان پُرمرده و رنگ پریده، ندارد. همه چیز در این مکان، رفتن و هجرت را به نمایش می‌گذارد.

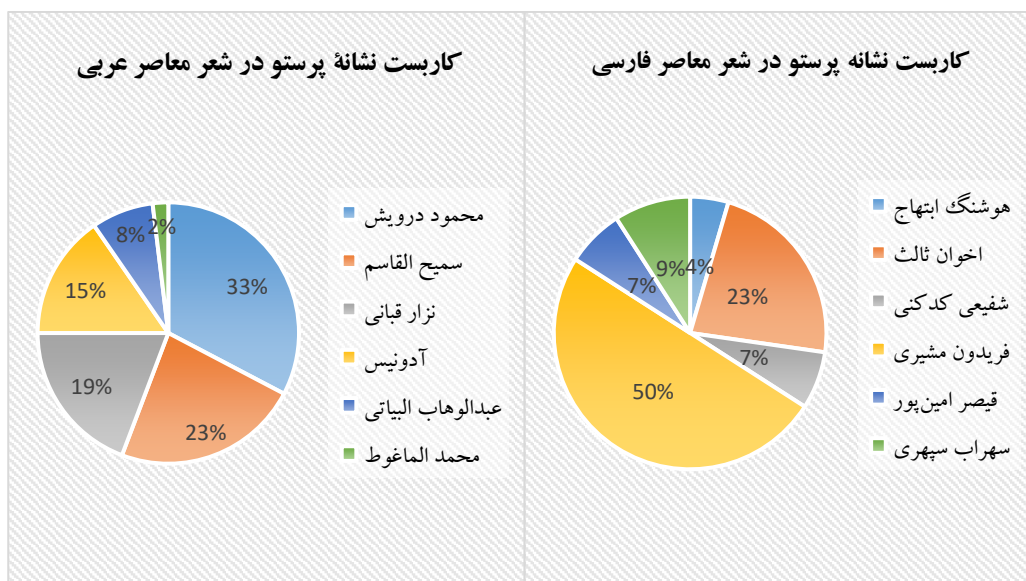
ادونیس نیز در مرثیه‌ای که برای مرگ پدرش می‌سراید، از نماد پرستو با معنای فراق بهره می‌برد:

«علی بیتنا، کان یشهق صمت ویکي سکون/ لأنّ آبي مات، أجذب حقلّ وماتت سنونو» (ادونیس، ۱۹۹۶: ۱/

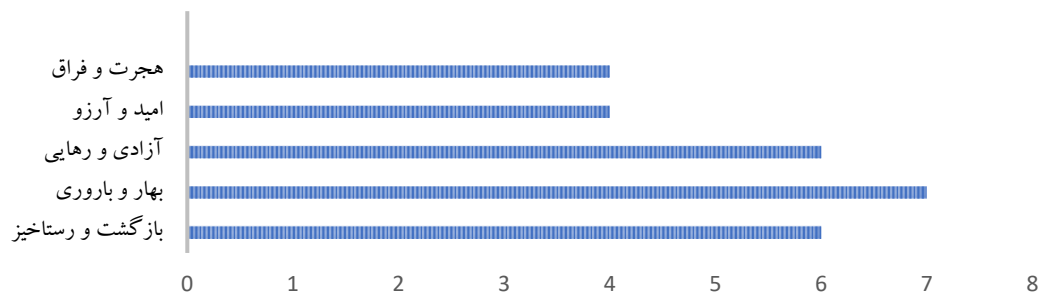
(۴۰)

(ترجمه: بر روی خانمان، سکوت ناله می‌کرد و خاموشی اشک می‌ریخت/ بخاطر مرگ پدرم، زمینی خشکید و پرستویی مُرد).

ادونیس که از مرگ پدر بسیار اندوهگین و ناراحت شده، همهٔ اشیاء و پدیده‌ها را غمگین می‌بیند به گونه‌ای که سکوت نیز بر اثر مرگ پدر، ناله سر می‌دهد. این تشخیص و جان‌بخشی از این جهت است که ادونیس در پی آن است که دردِ فراق پدر خویش را به بهترین وجه ممکن به تصویر کشد و اوج غم و ناراحتی خود را به خواننده برساند. وی مرگ پدر را به‌مانند خشک شدن زمین و مردن پرستوها توصیف می‌کند؛ حال که پدر او مرده، دیگر نه بهاری است که زمین را سبز و گلگون کند و نه پرستویی زنده است که بهاران را نوید دهد. مرگ پرستو در این شعر، نماد جدایی را تداعی می‌کند، جدایی شاعر از پدرش که مرگ منجر به آن شده است.

بسامد دلالت‌های معنایی نشانهٔ پرستو در شعر شاعران معاصر فارسی و عربی

۳. نتیجه‌گیری

بررسی نماد پرستو در اشعار شاعران معاصر فارسی و عربی از منظر نشانه‌شناسی، ما را به برخی نتایج بارز متوجه ساخت؛ از جمله اینکه نماد و نشانهٔ پرستو، از نقشی محوری در رساندن اندیشه و دیدگاه شاعران معاصر برخوردار بوده، علاوه بر آن، می‌توان این نماد را بازتابی از دغدغه‌های شاعران فارسی و عربی نسبت به برخی موضوعات ملی، سیاسی، اجتماعی و عاطفی نیز دانست. آنان به اقتضای روزگاری که در آن می‌زیسته‌اند و شرایطی که در آن قرار گرفته بودند، از پرستو به چندین نشانه و دلالت تعبیر کرده‌اند.

معانی و نشانه‌های مورد تأکید قرار گرفته از سوی شاعران ادبیات معاصر فارسی و عربی، بیانگر مفاهیمی هم‌جهت و هماهنگ با طبیعت شاعران است که کمتر جایی معنای صریحی از پرستو اراده کرده باشند به چشم می‌خورد.

بهار و باروری، و بازگشت دوباره، دو نماد با ارزش و قابل توجه شاعران معاصر فارسی و عربی بوده و علی‌رغم اختلاف زبان و سبک سرایش هر کدام از آن‌ها، همواره در اشعارشان به چشم می‌خورد، حال آنکه مفهوم بازگشت نزد شاعران عرب از بسامد بالایی برخوردار گشته. این میزان از بهرمندی حاصل شرایط دشوار زندگی شاعرانی است که پیوسته برای حفظ ارزش‌های ملی و دفاع از وطن مورد تضییق و تبعید قرار می‌گرفتند و در غربت به سر می‌بردند.

شاعران آرمان‌گرا، آنان که پیوسته به دنبال مدینه فاضله در تکاپو بوده‌اند، نماد پرستو را که پتانسیل تبدیل به دلالت‌هایی همچون بهار و زایایی، امید و آرزو، و هجرت و فراق است را به عنوان دیگر معانی ضمنی در اشعار خویش بکار بسته‌اند.

شاعران تحت تأثیر عوامل و رخداد‌های جامعه، از نماد پرستو بهره جسته و قابی امیدوار کننده برای خواننده ترسیم کرده‌اند، بدین معنا که با تأویل نمادهای مختلف پرستو در اشعارشان به این نتیجه می‌رسیم که غربت، دشمنی، تبعید، نابسامانی، اشغال و دیگر رنج و آشفته‌گی‌ها را بواسطه نشانه و دلالت‌هایی مثبت و امیدبخش از پرستو به نمایش گذاشته و کمتر به جلوه‌های منفی پرداخته‌اند.

۴. پی‌نوشت‌ها:

(۱). مرغی است بسان بلدرچین که آوازی دارد شبیه به تلفظ «بدبده» و از اینرو او را «بدبده» هم می‌گویند. صیادان برای صید این مرغ حيلة عجیبی بکار می‌برند؛ تور می‌گسترند و با وسایل مخصوص که دارند آواز جفت‌جویی کرک ماده را (مثلاً) تقلید می‌کنند تا نر بیاید و به هوای آن آواز به دام افتد، یا به عکس آواز نر را برای شکار ماده ... (شاهین دژی، ۱۳۸۷: ۳۹۳).

منابع

- ابتهاج، امیر هوشنگ (۱۳۸۶). *تاسیان*، چاپ پنجم، تهران: کارنامه.
- ابتهاج، امیر هوشنگ (۱۳۹۷). *سیاه مشق*، چاپ سی‌ام، تهران: کارنامه.
- الأحمر، فیصل (۲۰۱۰). *معجم السیمیاتیات*، الطبعة الأولى، بیروت: الدار العربية للعلوم ناشرون.
- احمدی، بابک (۱۳۸۵). *ساختار و تأویل متن*، جلد ۱، چاپ دوازدهم، تهران: مرکز.
- اخوان ثالث، مهدی (۱۳۴۶). *زمستان*، چاپ پنجم، تهران: مروارید.
- ادونیس (۱۹۹۶). *الأعمال الشعرية/ هذا هو اسمي وقصائد أخرى*، الجزء ۲، بیروت: دار المدى للثقافة والنشر.
- ادونیس (۱۹۹۶). *الأعمال الشعرية/ أغاني مهبّار الدمشقي وقصائد أخرى*، الجزء ۱، بیروت: دار المدى للثقافة والنشر.
- الگونه جونقانی، مسعود (۱۳۹۶). «بنیان‌های نشانه‌شناختی "هم‌سازه" و "ناسازه" در اندیشه رولان بارت»، فصلنامه علمی پژوهشی نقد ادبی، سال ۱۰، شماره ۳۸، ۷-۳۱.
- امین‌پور، قیصر (۱۳۷۵). *به قول پرستو*، چاپ یکم، تهران: زلال.
- بلاوی، رسول؛ زارع، ناصر؛ غامی اصل عربی، مینا (۱۳۹۸). «سیمبائیة العنونة ووظائفها الدلالية في ديوان "نوبات شعرية" لصالح الطائي»، مجلة الجمعية الإيرانية للغة العربية وآدابها، شماره ۵۳، ۷۶-۵۹.
- البیاتی، عبدالوهاب (۱۹۹۵). *الأعمال الشعرية*، الجزء ۱، عمان: دار الفارس للنشر والتوزيع.
- توسان، بنار (۲۰۰۰). *ما هي السيميولوجيا*، ترجمة محمد نظيف، الطبعة الثانية، الدار البيضاء: أفريقيا الشرق.

- داد، سیما (۱۳۷۸). *فرهنگ اصطلاحات ادبی*، چاپ سوم، تهران: مروارید.
- درویش، محمود (۲۰۰۹). *محمود درویش الأعمال الجديدة الكاملة*، الجزء ۱، الطبعة الأولى، لندن: رياض الرئيس للكتب والنشر.
- درویش، محمود: (۲۰۰۵). *محمود درویش الديوان الأعمال الأولى*، الجزء ۱ و ۳، الطبعة الأولى، لندن: رياض الرئيس للكتب والنشر.
- سپهری، سهراب (۱۳۹۸). *هشت کتاب*، چاپ یکم، تهران: گفتمان اندیشه معاصر.
- سجودی، فرزانه (۱۳۹۵). *نشانه‌شناسی کاربردی*، چاپ چهارم، تهران: علم.
- شاهین‌دژی، شهریار (۱۳۸۷). *شهریار شهر سنگستان نقد و تحلیل اشعار مهدی اخوان ثالث (م. امید)*، چاپ دوم، تهران: سخن.
- شفیعی کدکنی، محمد رضا (۱۳۵۷). *بوی جوی مولیان*، چاپ دوم، تهران: توس.
- شفیعی کدکنی، محمد رضا (۱۳۷۶). *آئینه‌ای برای صداها*، چاپ دوم، تهران: سخن.
- شوالیه، ژان؛ گربران، آلن (۱۳۸۴). *فرهنگ نمادها: اساطیر، رؤیاها، رسوم، ایماء و اشاره، اشکال و قوالب، چهره‌ها، رنگ‌ها، اعداد*، ترجمه سودابه فضایی، جلد ۲، چاپ دوم، تهران: جیحون.
- عیاشی، منذر (۲۰۰۴). *العلاماتية و علم النص*، الطبعة الأولى، الدار البيضاء: المركز الثقافي العربي.
- غیبی، عبد الأحد؛ اسلامی، محمد رضا؛ صدقی کلوانق، سجاد (۱۴۰۲). «خوانش نشانه‌شناسانه نمادهای آب و آتش در شعر شفیع کدکنی و آدونیس بر اساس الگوی "چارلز پیرس"»، *کاوشنامه ادبیات تطبیقی*، دوره سیزدهم، شماره ۴، ۱۰۵-۱۳۰. 10.22126/jccl.2022.8255.2434.
- القاسم، سمیع (۱۹۹۳). *الأعمال الكاملة للشاعر سمیع القاسم*، الجزء ۳، الكويت: دار سعاد الصباح.
- قبانی، نزار (۱۹۴۴). *الأعمال الشعرية الكاملة*، الجزء ۱، بيروت: منشورات نزار قباني.
- قبانی، نزار (لا تا). *الأعمال الشعرية الكاملة*، الجزء ۳، بيروت: منشورات نزار قباني.
- قبانی، نزار (۱۹۹۸). *الأعمال الشعرية الكاملة*، الجزء ۵، الطبعة الثانية، بيروت: منشورات نزار قباني.
- کوچکی شلمانی، مریم (۲۰۲۱). «بررسی نوستالژی در ساختار زبانی دو شعر "تاسیان" و "ارغوان" از سروده‌های هوشنگ ابتهاج»، *A Journal Of Iranology Studies*، مجله، سال ۱، شماره ۱۴، ۲۸۹-۳۱۲.
- الماغوط، محمد (۲۰۰۶). *الأعمال الشعرية*، الطبعة الثانية، بيروت: دار المدى للثقافة والنشر.
- مشیری، فریدون (۱۳۸۳). *بازتاب نفس صبح‌مان*، جلد ۱ و ۲، چاپ سوم، تهران: چشمه.
- معین، محمد (۱۳۸۶). *فرهنگ معین*، چاپ چهارم، تهران: انتشارات آدنا: کتاب راه نو.
- هادی شکر، شاکر (۱۹۸۵). *الحيوان في الأدب العربي*، الجزء ۲، الطبعة الأولى، الاسكندرية: مكتبة النهضة العربية.

References

- Adonis. (1996). *Poetical Works/ Songs of Mahyar al-Damshaqi and other poems*, 1st edition, Beirut: Dar Al-Madi for Culture and Publishing. (In Arabic).

- Adonis. (1996). *Al-Sha'ariyyah / This is a name and other poems*, 2nd edition, Beirut: Dar Al-Madi for Culture and Publishing. (In Arabic).
- Ahmadi, B. (2006). *Structure and interpretation of the text*, 1(12), Tehran: Nahr-e-Karzan. (In persian).
- Ahmar, F. (2010). *Ma'jam al-Simiaiyat*, Vol. 1, Beirut: Al-Dar al-Arabiya Lul-Uloom Publishers. (In Arabic).
- Akhawan sales, M. (1967). *Winter*, 5th edition, Tehran: Marwarid Publications. (In persian).
- Al-Bayati, A.W. (1995). *Poetry*, 1st edition, Oman: Dar Al Fars for publishing. (In Arabic).
- Algoneh Junqani, M. (2016). "Constructive" and "unconstructive" semiotic foundations in the thought of Roland Barthes, *scientific research quarterly of literary criticism*, 10(38), 7-31. (In persian).
- Al-Maghout, M. (2006). *Poetic Works*, Vol.2, Beirut: Dar Al-Madi for Culture and Publishing. (In Arabic).
- Al-Qassim, S. (1993). *The complete works of the poet Samih al-Qasim*, 3rd edition, Al Kuwait: Dar Saad al-Sabah. (In Arabic).
- Aminpour, Q. (1996). *According to Prasto*, 1st edition, Tehran: Zalal Publishing. (In persian).
- Ayashi, M. (2004). *Al-Alghiya and the science of text*, vol.1, Al-Dar al-Bayda: Al-Marqas al-Arabic Cultural Center. (In Arabic).
- Blaavi, R, Zare, N and Ghanemi asl arabi, M. (2018) "The Seymour of the Address and the Meaningful Functions in the Court of "Poetic Shifts" by Salih Al-Ta'i", *Journal of the Iranian Society of Arabic Language and Literature*, No. 53, 59-76(In Arabic).
- Chavalieh, J., Gerbran, A. (2004). *The Culture of Symbols: Myths, Dreams, Customs, Gestures and Gestures, Shapes and Patterns, Faces, Colors, Numbers*, Translated by; Sudaba Fadaili, 2(2), Tehran: Jihoon Publications. (In persian).
- Daad, S. (1999). *Dictionary of Literary Terms*, 3rd edition, Tehran: Morvarid Publications.
- Darwish, M. (2009). *Mahmoud Darwish New Works*, 1(1), London: Riyadh Al-Rays Books and Publishing. (In Arabic).
- Darwish, M. (2005). *Mahmoud Darwish Al-Diwan Al-A'mal Al-Awli*, Part 1(1,3), London: Riyadh Al-Rays Books and Publishing. (In Arabic).
- Ghaibi, A.A., Eslami, M.R., Sedqi Kalwaniq, S. (2022). "Semiotic Reading of Water and Fire Symbols in Shafi'i's Poetry of Kadkani and Adonis Based on the Model of "Charles Peirce", *Kavshanamah of Comparative Literature*, 13(4), 105-135. (In persian).
- Shaker, Shakerm H. (1985). *Al-Hawain in Al-Adab Al-Araby*, 1(2), Alexandria: Al-Nahda Al-Arabiya School. (In Arabic).
- Ibtahaj, A. H. (2007). *Tasian*, 5th edition, Tehran: Karnameh Publishing. (In persian).

- Ibtahaj, A. H. (2017). *Siah Mashakh*, 30th edition, Tehran: Karnameh Publishing. (In persian).
- Kuchaki Shalmani, M. (2021). "A Study of Nostalgia in the Linguistic Structure of Two Poems, "Tasian" and "Arghavan" by Houshang Ibtihaj", *A Journal of Iranology Studies*, 1(14), pp.289-312. (In persian).
- Moeen, M. (2007). *Farhang Moin*, 4th edition, Tehran: Edna Publications: New Way Book. (In persian).
- Moshiri, F. (2004). *Reflection of the Soul of Subhdaman*, Volumes 1-2(3), Tehran: Cheshme Publishing. (In persian).
- Qabbani, N. (1944). *Al-Sha'ariyyah Al-Aqma*, 1st edition, Beirut: Nizar Qabbani's Manifesto. (In Arabic).
- Qabbani, N. (1998). *Complete Poetic Works*, 5(2), Beirut: Nizar Qabbani Publications. (In Arabic).
- Qabbani, N. (La Ta). *Complete Poetic Works*, Vol.3, Beirut: Nizar Qabbani Publications. (In Arabic).
- Sepehri, S. (2019). *Eight books*, 1st edition, Tehran: Gofman Andishe Moesar. (In persian)
- Shafiei Kodkani, M. R. (1978). *Boy Joy Molyan*, 2nd edition, Tehran: Toos Publications. (In persian).
- Shafi'i Kodkani, M. R. (1997). *A mirror for voices*, 2nd edition, Tehran: Sokhn Publishing House. (In persian).
- Shahindeji, Sh. (2008). *Shahriar Shahr Sangestan: Criticism and Analysis of Mehdi Akhavan Sales' Poems (M. Omid)*, 2nd edition, Tehran: Sokhan Publications. (In persian).
- Sojoodi. (2016). *Applied Semiotics*, 4th edition, Tehran: Alam Publishing House. (In persian).
- Tucson, B. (2000). *What is Semiology*, Translated by; Muhammad Nazif, 2nd edition, Casablanca: East Africa. (In Arabic).

سيمائية "السنونو" في الشعر الفارسي والعربي المعاصر

مينا غانمي أصل عربي^١ | ناصر زارع^٢ | سيد حيدر فرع شيرازي^٣ | خداداد بحري^٤

١. طالبة دكتوراه في فرع اللغة العربية وآدابها، كلية الآداب والعلوم الإنسانية، جامعة خليج فارس، بوشهر، إيران. العنوان الإلكتروني: Ghanemi.mina@gmail.com

٢. الكاتب المسؤول، أستاذ مشارك في قسم اللغة العربية وآدابها، كلية الآداب والعلوم الإنسانية، جامعة خليج فارس، بوشهر، إيران. العنوان الإلكتروني: nzare@pgu.ac.ir

٣. أستاذ مشارك في قسم اللغة العربية وآدابها، كلية الآداب والعلوم الإنسانية، جامعة خليج فارس، بوشهر، إيران. العنوان الإلكتروني: shirazi@pgu.ac.ir

٤. أستاذ مساعد في قسم اللغة العربية وآدابها، كلية الآداب والعلوم الإنسانية، جامعة خليج فارس، بوشهر، إيران. العنوان الإلكتروني: bahri@pgu.ac.ir

الملخص

معلومات المقال

السيمائية منهج يعتمد على فهم المعاني الأساسية للعلامات والرموز، ويمكن اعتبار هذا المفهوم أحد النظريات البارزة في علم المنطق. يركز علم السيمائية بشكل أساسي على ماهية العلامات ووظيفتها. إن الابتعاد عن المعنى الصريح وتقديم تفسير أو صورة ضمنية للإشارة هو الفعالية الأكثر وضوحاً لعلم السيمائية. هذه الدراسة تحاول دراسة رمز "السنونو" في شعر بعض الشعراء الفارسيين والعرب المعاصرين. في هذا المجال اخترنا نماذج من الأشعار المعاصرة لشعراء عرب وإيرانيين بارزين لتكون نطاق بحثنا. اعتدنا في هذا البحث على المنهج الوصفي - التحليلي، مع الاهتمام بالنظرية السيمائية، ونسعى إلى الكشف عن الدلالات الضمنية لرمز "السنونو" لتحقيق هذه الغاية؛ كما ننوي دراسة المعاني الجديدة المستخدمة فيما يتعلق برمز السنونو وكشف الجوانب الإيجابية والسلبية لهذه الرموز والعوامل التي شكلتها في شعر الشعراء الفارسيين والعرب المعاصرين. وتظهر نتائج البحث الانعكاس الأساسي لهذا الطائر في شعر الشعراء الذين سعوا تحت تأثير الأجواء السياسية والاجتماعية والمهموم الشخصية إلى تحقيق يوتوبيا خاصة بهم وعبروا عن دلالات مثل الحزينة والعودة إلى الوطن؛ كما كان للشعراء الذين يستخدمون رمز السنونو موقف إيجابي تجاه المواضيع وليس سلبياً، وهذا ينعكس في قصائدهم.

نوع المقال: مقالة محكمة

الوصول: ١٤٤٥/٠٩/٢٥

التقيق والمراجعة: ١٤٤٦/٠٩/٠٢

القبول: ١٤٤٦/٠٩/٠٤

الكلمات الدلالية:

الشعر الفارسي المعاصر،

الشعر العربي المعاصر،

السيمائية،

العلامة،

السنونو.

الإحالة: غانمي أصل عربي، مينا؛ زارع، ناصر؛ فرع شيرازي، سيد حيدر؛ بحري، خداداد (١٤٤٦). سيمائية "السنونو" في الشعر الفارسي والعربي المعاصر. بحوث في الأدب المقارن،

١٥ (١)، ٩٥-١٢١.

© الكتاب.

النشر: جامعة رازي

DOI: 10.22126/jccl.2025.10464.2603

